

Kannibalisme bij Boomvalken *Falco subbuteo*

Arno Izaaks & Jan Koetze

Zoals elk jaar proberen we zoveel mogelijk boomvalkpaartjes te vinden en het broedsucces te bepalen in het werkgebied van de Haagse vogelbescherming. De meeste paartjes, één tot vijf, vinden we in groenstroken en plantsoenen in Den Haag. Eén van die territoria bevond zich dit jaar in de wijk Waldeck waar vorig jaar succesvol is gebroed met één uitgevlogen jong. In 2016 was daar de eerste waarneming op 24 mei van een roepende valk bij het oude nest van 2015. Tot en met 3 juni hebben we nog drie keer op deze locatie één of twee valken gezien. Zelfs zagen we er eentje van het nest afvliegen. Vanaf 8 juni, na een langere avondsessie, ontbrak op deze locatie elk spoor van de valken. Op 10 juni werd overduidelijk dat de valken vertrokken waren; we zagen een Ekster naar het nest vliegen en er op landen, waarbij een reactie van een eventueel in de buurt zijnde valk uitbleef.

Ondanks intensief zoeken in de buurt duurde het tot 12 juni eer we een bericht van Wilko ontvingen, een medeboomvalkliefhebber. Hij trof in een plantsoen twee valken roepend en vliegend aan, in en boven een populier op 570 meter afstand van het oude 2015-nest. Net als in 2015 hadden de valken zich nog na begin juni naar een andere nestlocatie verplaatst. In 2015 vonden we het nest op 27 mei en troffen we ze daar op 3 juni voor het laatst aan. Op tenminste drie verschillende avonden hebben we toen het vrouwtje op het nest zien zitten. Maar op 8 juni, na weer een aantal uren posten, zagen we geen valk meer. Ondanks regelmatig zoeken daar in de buurt en elders vonden we dit paar niet eerder dan op 18 juli terug. Vermoedelijk ging dit om een vervolglegsel (zie ook Sevink 2015).

Dit seizoen (2016) was een en ander minder duidelijk. Maar een vervolglegsel is zeker niet uitgesloten. Vanaf 12 juni 2016 zijn Jan en ik minstens twee tot drie keer in de week wezen posten. Het duurde echter tot 26 juni voordat we beide valken hoorden roepen uit de nestboom. Op 3 juli zagen we het vrouwtje op het nest zitten, haar staart uitstekend over de nestrand. Het gaat hier om een behoorlijk stil en zich heimelijk gedragend paartje. Dit zeker vergeleken met twee andere paren die we op dat moment in de stad volgden, welke overigens ook al niet overliepen van vocale drukte. Op 13 juli was ik (Arno) getuige van een prooioverdracht in de nestboom waarbij de rust weer heel snel was hersteld. Op 19 juli zagen we het vrouwtje wederom op het nest zitten. Ze riep kort en vloog de nestboom soms uit en in. Tijdens de zonnige ochtend van 6 augustus waren beide valken hoog aan het rondcirkelen boven de nestboom; ze jaagden op insecten. Een dag later, 7 augustus, zagen we het vrouwtje drie keer kort naar het nest vliegen en waarschijnlijk insecten voeren aan een of meerdere jongen. Voorafgaand aan een prooioverdracht zagen we haar wat later ongeveer 5 minuten lang een prooi (vogel) voeren op het nest.

Toen we 's morgens op 13 augustus bij de nestplek aankwamen, zagen we iets opmerkelijks. Op de nestrand lag een dode vogel die we direct herkenden als een jonge Boomvalk. Nadat we de telescoop hadden opgesteld, zagen we dat het om een flink jong ging dat nog behoorlijk veel dons had. Na vier uur posten, zonder dat er iets gebeurde, besloten we een korte pauze in te lassen om na een uur terug te komen. Eenmaal terug zagen we de kop van het vrouwtje boven de nestrand uitsteken en bleek het dode jong te zijn verdwenen. Een paar minuten later vloog het vrouwtje vanachter de boom roepend langs het nest over onze hoofden weg. Ze had iets substantieels in haar poten waarmee ze in een populier zo'n 30 meter verderop landde. Het bleek het dode jong te zijn. Door de omvang van het jong hing deze gedrapeerd over de tak. Tot onze verbazing begon ze van het jong te plukken waarbij ze er ook daadwerkelijk van aan het eten was. Kannibalisme dus. Duidelijk was tijdens het plukken te zien dat het dode jong soepel en slap was. Rigor mortis (lijkstijfheid) was dus nog niet opgetreden, waardoor we van mening zijn dat het jong niet langer dan vijf uur maximaal dood kan zijn geweest. Het plukken duurde zo'n 20 minuten tot er plotseling twee grote blaffende honden ten tonele verschenen. Het vrouwtje vloog daardoor af en keerde niet meer terug; het dode jong liet ze achter.

Vrouw Boomvalk heeft het dode jong over een dikke tak in een populier gedrapeerd (Foto: Jan Koetze). *Adult female has draped dead chick over branch of poplar.*

Op 14 augustus stonden we 's morgens weer bijtijds bij de nestplek. Van het jong op de tak was geen spoor meer te bekennen, niet zo vreemd. Als het vrouwtje niet voor het jong was teruggekomen, dan bestaat er een goede kans dat een meeuw, kraai of ekster zich er te goed aan hebben gedaan. Deze zijn ruimschoots aanwezig op de locatie. Na enige tijd zagen we het vrouwtje naar het nest terugkeren. Tot ons plezier keek een ander dons jong van ruim twee weken oud (leeftijd op basis van Bijlsma 1980: 55) ons

gezond en wel aan over de nestrand. Door tijdgebrek en slecht weer was ik (Arno) pas op 18 augustus opnieuw in de gelegenheid om te posten. Na ruim vier uur ter plaatse was er nog steeds niets op of rond het nest te zien of te horen. Van de ouders ontbrak ieder spoor. Op 20 augustus zijn we 's morgens nog eens drie uur wezen posten met hetzelfde resultaat: compleet verlaten.

Vrouw Boomvalk bezig met plukken aan dood jong; de lengte van de buiten de bloedspoulen stekende veervlaggen wijst op een leeftijd van c. 17 dagen (Foto: Jan Koetze). *Adult female plucking dead chick; length of primaries protruding from the sheath indicates a chick age of some 17 days old.*

Over kannibalisme is veel geschreven. Niet altijd is even duidelijk wat er precies mee wordt bedoeld: het eten van een dode soortgenoot (maar dat zou je ook aas eten kunnen noemen), het doden en eten van een soortgenoot (kan je ook predatie noemen), het doden en eten van een eigen jong door een ouder (infanticide, ook wel filiaal¹⁰ kannibalisme genoemd; zie DeWoody *et al.* 2001, Bonsall & Klug 2011), het doden – en soms opeten – van een jong door een nestgenoot (soms betrekking hebbend op siblicide; zie Bijlsma 2012) of het doden en eten van jongen van een soortgenoot (niet-ouderlijke infanticide; zie Steen *et al.* 2016)? Onder roofvogels komen al deze vormen van sterfte voor. Gestorven nestjongen, in de regel dood gegaan als gevolg van voedselschaarste, worden vaak opgevoerd aan de resterende jongen, of gegeten door de moeder. Deze vorm van ‘kannibalisme’ is onder roofvogels het meest verspreid (Margalida *et al.* 2004, Hadjikyriakou & Kirschel 2016). Sterfte onder jongen binnen hetzelfde nest kan worden gezien als een mechanisme dat ervoor zorgt dat het jongental in een nest zich aanpast aan het voedselaanbod (Newton 1979); het zwakste, vaak

¹⁰ Familiegebonden

kleinste, jong valt bij voedselschaarste als eerste af, soms gevolgd door het op een na zwakste jong (Bijlsma 2012). Daadwerkelijk doden van nestjongen door de eigen ouder komt weinig voor, althans onder roofvogels. Een mogelijk geval is beschreven voor Secretarissvogel *Sagittarius serpentarius* (Morlan & Scott 2016). Het roven van andermans jongen, ook als die van dezelfde soort zijn, zou je beter predatie kunnen noemen, in plaats van niet-ouderlijke infanticide (Steen *et al.* 2016).

Vrouw Boomvalk heeft stukje vlees van jong afgetrokken, dat ze zelf zal opeten (Foto: Jan Koetze). *Female Hobby eating from her own chick.*

In ons geval gaan we er vanuit dat het afgevoerde dode jong niet is gedood door ouder of nestgenoot. En ook: dat het de moedervogel was die het jong afvoerde, plukte en aanvrat, niet een vreemde valk. Onderbouwen kunnen we deze aannames echter niet. Als iemand ervaring heeft met kannibalisme bij Boomvalken, horen wij dat graag. Voor ons was dit in ieder geval een unieke ervaring.

Summary

Izaaks A. & Koetze J. 2016. Cannibalism in Hobby *Falco subbuteo*. De Takkeling 24: 216-220.

On a Hobby nest in a poplar in The Hague, western Netherlands, the chicks were being fed on 7 August 2016, presumably with insects (and once a bird). On 13 August, a dead chick was seen lying on the nest rim. This chick was taken by the female to a nearby poplar where she commenced plucking (and eating from) the chick for 20 minutes before she was disturbed by barking dogs. She departed, leaving the dead chick behind on a branch. The next day, the dead chick was gone. The nest still contained another chick, which was visited by the female. However, during extensive observation peri-

ods on 18 and 20 August, no more activities were recorded at the nest; apparently, the last chick had also disappeared. Nothing is known about the circumstances leading to the death of the first chick. And although the female could not be identified individually, it was thought that she was the parent belonging to the nest. This might have been a case of a parent consuming a chick of her own that had died a natural death (perhaps starvation?), as so often happens in raptors.

Literatuur

- Bijlsma R. 1980. De Boomvalk. Kosmos, Amsterdam/Antwerpen.
- Bijlsma R. 2012. Kaïn en Abel. In: Mijn Roofvogels: 139-146. Atlas, Amsterdam & Antwerpen.
- Bonsall M.B. & Klug H. 2011. Effects of among-offspring relatedness on the origins and evolution of parental care and filial cannibalism. *J. Evol. Biol.* 24: 1335-1350.
- DeWoody J.A., Fletcher D.E., Wilkins S.D. & Avise J.C. 2001. Genetic documentation of filial cannibalism in nature. *PNAS* 98: 5090-5092.
- Hadjikyriakou T. & Kirschel A.N.G. 2016. Video evidence confirms cannibalism in Eleonora's Falcon. *J. Raptor Res.* 50: 220-223.
- Margalida A., Bertran J., Boudet J. & Heredia R. 2004. Hatching asynchrony, sibling aggression and cannibalism in the Bearded Vulture *Gypaetus barbatus*. *Ibis* 146: 386-393.
- Morlan G. & Scott S. 2016. Infanticide in the Secretary-bird *Sagittarius serpentarius* in Tanzania. *Bulletin African Bird Club* 23: 99-103.
- Newton I. 1970. Population ecology of raptors. Poyser, Berkhamsted.
- Sevink H. 2015. Wel of geen vervolgletsel van Boomvalken *Falco subbuteo*. *De Takkeling* 23: 157-168.
- Steen R., Miliou A., Tsimpidis T., Selås V. & Sonnerud G.A. 2016. Nonparental infanticide in colonial Eleonora's Falcons *Falco eleonora*. *J. Raptor Res.* 50: 217-220.

Adressen: Arno Izaaks (arnoizaaks@live.nl), Jan Koetze (jkoetze@gmail.com)

Pluis vliegt in het rond tijdens het plukken (Foto: Jan Koetze). *Down flying around during plucking.*